



**SNACKA TRYGGT: RUSTA ALLA VUXNA**

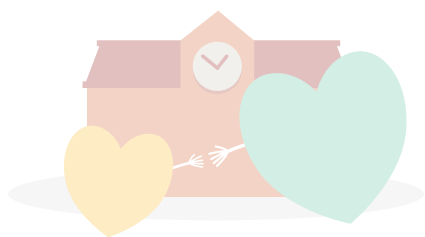
# Kunskap om våld mot barn

## RUSTA ALLA VUXNA – FYRA DELAR



### Kunskap om våld mot barn

Få kunskap och förståelse att upptäcka och bemöta barn som utsatts för våld.



### Skolan som en trygg och läkande plats



### Digitalt samtalsverktyg



### Stärkt samarbete mellan skola och socialtjänst

**Våld mot barn inkluderar alla former av utsatthet; fysiskt och psykiskt våld, försummelse, utnyttjande och sexuellt övergrepp. Många barn i Sverige har erfarenheter av att utsättas för våld.**

Barn blir idag utsatta på olika platser och av olika förövare. Yngre barn har en ökad risk att utsättas för våld av vuxna inom familjen, medan äldre barn löper en större risk att utsättas av vuxna eller jämnåriga utanför hemmet, såsom i skolan eller på nätet. Forskning visar också att barn med funktionsnedsättning är en extra utsatt målgrupp för att utsättas för våld.

Att barn utsätts för våld är ett stort samhällsproblem. Förutom att våldet i stunden är ett lidande i sig, påverkas även barn ofta på lång sikt. Barn som utsätts för våld löper exempelvis större risk att utveckla psykisk ohälsa, få problem i relationer och svårigheter i skolan. Därför är det viktigt att barn som utsätts för våld får det skydd och stöd som de behöver.

Snacka tryggt bygger på mod! När du som vuxen känner dig trygg med att lyssna och bemöta, kommer fler barn att känna sig trygga att berätta. Snacka tryggt riktar sig till vuxna som arbetar med barn i grundskolan och i anpassad grundskola och bygger på ett långsiktigt helhetsperspektiv som utgår från att du som vuxen på är med i arbetet med att skapa trygghet. Denna del, som är steg ett i arbetsmodellen Snacka tryggt om våld, ger dig kunskap och förståelse att upptäcka och bemöta barn som utsätts för våld.

### **Arbetsmodellen Snacka tryggt är uppbyggd i tre steg:**

1. Rustar de vuxna (baskunskap om våld, skolan som en trygg och läkande plats, öva samtal och stärkt samarbete med socialtjänst)
2. Engagerar eleverna (handledning och lektionspass)
3. Stärker elevhälsan (rutinfrågor om våld i elevhälsosamtal)

*Enligt läroplanen har skolan en skyldighet att informera eleverna om deras rättigheter, inklusive deras rätt till skydd mot våld och övergrepp. Skolans ansvar inkluderar även att förebygga och hantera situationer där eleverna utsätts för våld. Det är också viktigt att skolan samverkar med myndigheter som till exempel socialtjänst för att säkerställa att barn som utsätts för våld får den hjälp och stöd de behöver.*

## Våld mot barn enligt FN:s barnrättskommitté

**Psykiskt våld** innebär det våld som inte alltid syns och kan handla om nedsättande kommentarer, förlöjligande, glåpord, tvång, hot eller trakasserier. Det kan även handla om att utsätta någon annan för kontroll och social isolering.

**Fysiskt våld** innebär våld som gör ont på kroppen och kan bestå av att slå, sparka, nypa, skada, klösa, bita eller bränna. Det kan även vara slag med tillhyggen, knivstick och stryptag.

**Försummelse** innebär att ett barn inte får omsorg och trygghet i vardagen. Det kan handla om en brist på tillsyn, mat, kläder eller grundläggande sjukvård och utbildning. Det kan även handla om brist på känslomässigt stöd eller hjälp att klara saker i vardagen.

**Sexuella övergrepp** innebär att förmå eller tvingas till sexuella handlingar. Det kan till exempel vara att tvingas att se på pornografi, samlag utan samtycke, sexuella trakasserier eller användning av sexuellt kränkande språk.

**Bevittnat våld** innebär att barnet sett och/eller hört våld i hemmet. Även barn som förstått att våld ägt rum kan vara i stort behov av stöd och hjälp. Många barn som upplever våld i familjen löper stor risk att själva utsättas för olika typer av våld, som fysisk misshandel och försummelse.

Enligt barnkonventionens artikel 19, ska barn skyddas från alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

## Hur vanligt är det att utsättas för våld?

För att göra frågan om våld pratbar är det viktigt att i mötet med barn ha grundläggande kunskap om våld, våldets konsekvenser samt hur vanligt det är att som ung utsätts för våld.

I en nationell kartläggning gjord av Stiftelsen Allmänna Barnhuset från 2022 svarade 5820 elever i årskurs 9 på frågor om utsatthet för våld. Totalt 39,9 procent av eleverna svarade att de varit utsatta för någon typ av misshandel av en vuxen. Det vanligaste var att misshandeln skett inom familjen där 29 procent hade utsatts av föräldrar (inklusive styvföräldrar och familjehemsföräldrar). När det gäller olika typer av våld som vuxna utsatt barn för:

- 20 procent har någon gång blivit utsatta för fysiskt våld
- 15 procent har blivit utsatta för psykiskt våld
- 10 procent har upplevt våld mellan vuxna i familjen
- 12 procent har upplevt försummelse
- 29 procent (40 procent av flickorna, 13 procent av pojkarna och 46 procent av elever med icke-binär könsidentitet), uppgav att de utsatts för sexuella övergrepp av någon (vuxen eller jämnårig).

Åtta procent uppgav att de var utsatta för tre till fem former av våld som begåtts av vuxna.

### SE FILMEN VÅLD MOT BARN

Filmen "Våld mot barn" är framtagen av Stiftelsen Allmänna Barnhuset och sammanfattar en nationell kartläggning om barns våldsutsatthet från 2022.



SCANNA ELLER KLICKA!

## Vilka barn utsätts för våld?

Alla barn kan riskera att bli utsatta för våld men det finns barn som har en högre riskfaktor. Riskfaktorer är omständigheter, förhållanden, eller händelser som forskning visar ökar risken för att ett barn utsätts för våld.

När det gäller utsatthet för våld finns det vissa grupper av barn som är mer utsatta än andra. Barn som bor i familjehem eller på hem för vård eller boende (HVB) har enligt undersökningen hög risk att utsättas för våld. Detta gäller även barn som varken identifierar sig som pojke eller flicka, barn som inte själva får bestämma över sina liv samt barn vars föräldrar är oense om boende och umgänge.

Enligt studier är även barn med olika funktionsnedsättningar mer utsatta än andra för våld. Att ha en funktionsnedsättning har i studier visats sig närmast fördubbla risken för att utsättas för mobbning, psykisk och fysisk misshandel och eller bli utsatt för sexuella övergrepp. Ungdomar med neuropsykiatriska eller psykiatriska tillstånd är enligt studier särskilt utsatta.

### Riskfaktorer i omgivningen:

- Föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk
- Ekonomiska svårigheter
- Bostadslöshet
- Föräldrar i vårdnadstvist eller öppen konflikt
- Hedersrelaterade normer
- Heteronormativitet

### Individuella riskfaktorer:

- Barn med funktionsnedsättning
- Barn med kronisk sjukdom
- Barn som varken definierar sig som tjej eller kille
- Barn som tidigare varit utsatt

### Vad är hedersrelaterade normer och heteronormativitet?

Lär dig mer om normer, sexualitet och HBTQ på Rädda barnens hemsida.

SCANNA  
ELLER  
KLICKA!



## Faktorer som ökar risken för att utsättas för våld

Alla barn som utsätts för våld påverkas och reagerar på olika sätt och alla barn utvecklar inte symtom eller svårigheter. Men det finns omständigheter som ökar risken för att ett barn utsätts. Det kallas, som ovan beskrivet, för riskfaktorer. En ökad risk för att ett barn ska utsättas för våld kan vara barn som är särskilt beroende av vuxna eller andra jämnåriga. Att man har svårt att försvara sig eller larma vuxna.

Exempel på sådana grupper är barn med funktionsnedsättning då de ofta i högre utsträckning är beroende av vuxna i deras närhet. Till exempel om barnet har somatiska och/eller neuropsykiatriska sjukdomar eller autism eller intellektuell funktionsnedsättning. Men det kan även handla om barn som har beteendesvårigheter där risken att utsättas för våld av andra är hög. I dessa fall är mobbning vanligt, både att själv vara utsatt, men även att själv utöva.

## Konsekvenser av att utsättas för våld

Våld mot barn kan medföra akuta risker och skador som i värsta fall kan leda till död. Att leva med våld eller hot om våld är en stark stressfaktor som ökar risken för sämre skolresultat och svårigheter att utveckla goda relationer med barn och vuxna. Det kan även ta fysiska uttryck så som exempelvis att barnet får ont i huvudet, ont i magen eller sömnsvårigheter.

Hur barnet kan hantera våldet beror på många faktorer. Barn och unga som utsätts för våld har olika förutsättningar i sig själva, i familjen och i omgivningen. Vilka risk- och skyddsfaktorer som finns inom och runtomkring barnet spelar stor roll för vilken påverkan våldet får. Tillgång till socialt stöd är ett exempel på en viktig skyddsfaktor. En fungerande skola och fritidsverksamhet med trygga vuxna kan för många barn och unga vara en viktig skyddsfaktor.

### SE FILMEN BARNDOMSTRAUMA OCH HJÄRNAN

Hur påverkar trauma i barndomen hjärnan och dess utveckling?  
Filmen är framtagen av UK Trauma Council och översatt till svenska av Rädda Barnen.



SCANNA ELLER KLICKA!

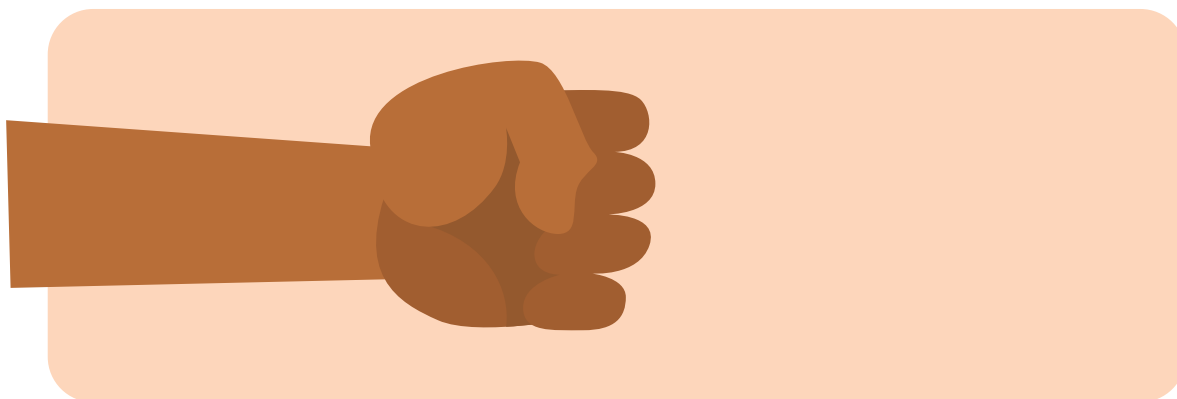
## Att prata och fråga om våld och utsatthet

Det mest grundläggande som barn och unga behöver, oavsett om de utsatts för våld eller inte, är information om vad våld är. Samt kunskap om deras rättigheter till en uppväxt fri från våld. Genom insatser för att göra våld pratbart i skolan kan barn och unga få information och kunskap. Denna kunskap gör att barn kan bli medvetna om att de faktiskt utsatts, eller kanske utsätter andra, för våld.

När du som vuxen lyfter ämnen kopplat till våld och övergrepp hjälper du också barn att kunna berätta om det som kan kännas svårt för just dem. Det kan vi göra genom att prata om våld och utsatthet i vardagen, och skolan är en viktig arena för detta.

Ett sätt att göra våld och utsatthet mer pratbart är att skapa en planering för hela året, ett så kallat årshjul och temoveckor där ni på skolan lyfter dessa frågor. Ett annat sätt är att initiera samtal när ämnen som berör våld kommer på tal. Referera gärna till händelser som det rapporteras om i media eller visa nyfikenhet genom att lyfta olika aspekter av temat med elever under stunder i matsalen, på fritids eller på lektionstid. Ju oftare ni pratar tillsammans om ämnen som kan kännas svåra, desto lättare blir det att prata om något när det har hänt.

Du som vuxen behöver göra det möjligt för barn att berätta om utsatthet, eftersom det är första steget mot att få skydd och stöd. Ibland kan du behöva lyfta din oro med barnet vid flera tillfällen innan ett barn känner sig redo att berätta. Tydliggör för barnet att det som hänt är vuxnas ansvar. Låt det ta tid och försök att inte avbryta, även om berättelsen kan vara osammanhängande. Det finns inga perfekta ordval och du behöver inte sitta på alla svar. Ta hjälp av kollegor, för olika barn känns det olika lätt eller tryggt att prata med olika vuxna.





**När du pratar med ett barn som du är orolig för:**

- Berätta för barnet att du ser eller upplever att något verkar vara jobbigt.
- Visa barnet att du vill lyssna och försöka hjälpa till. Berätta att du finns som stöd om barnet vill prata.
- Försök skapa utrymme och tid. Låt barnet berätta i sin egen takt.
- Fråga vad barnet varit med om och be barnet beskriva sin situation.
- Försök att bevara ett lugn inför det barnet berättar och gå inte händelser i förväg.
- Berätta att det inte är barn och ungas fel när någon gör dem illa.
- Återkom till barnet och fråga igen om barnet inte är redo att prata vid första tillfället.
- Tipsa om att det även finns andra vuxna på skolan som går bra att prata med.
- Tipsa om att det finns andra vuxna utanför skolan så som BRIS och andra stödfunktioner där även möjlighet att vara anonym.

Ibland kan det uppkomma en misstanke om att ett barn far illa. Ta din oro på allvar och lita på din magkänsla. Alla vuxna som misstänker att ett barn far illa bör anmäla denna oro till socialtjänsten. För vuxna som jobbar med barn, exempelvis inom skolan, är detta en skyldighet. Det räcker att du fått se eller höra något som kan tyda på att barnet far illa för att du ska göra en orosanmälan – du behöver alltså inte säkert veta. I lagen står det att anmälningsskyldiga är skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Det finns inga krav kring hur en anmälan ska utformas, men du som anmälningsskyldig bör anmäla skriftligt, utan dröjsmål och till socialtjänsten i den kommun där barnet bor. Vid akuta lägen kan anmälan ringas in till socialtjänsten för att sedan kompletteras med en skriftlig anmälan. Du får som yrkesverksam inte göra en anmälan anonymt när du är i tjänst men du kan alltid diskutera situationen med socialtjänsten utan att avslöja barnets identitet.

Anmälningsskyldigheten är personlig och kan inte förhandlas bort till någon annan person eller instans. Det betyder att den som misstänker eller har kännedom om att ett barn far illa också har skyldighet att anmäla. Men det går bra att vara fler som samtidigt skriver på anmälan – så ta stöd av skolledning och kollegor.

**Agera vid oro för ett barn**

1. Ni som skola ska inte utreda oron vidare utan så snart som möjligt informera socialtjänsten och göra en anmälan.
2. Kontakta socialtjänsten innan ni samtalar med föräldrarna gällande oro för att ett barn utsätts för våld. Socialtjänsten behöver ibland göra en akut skyddsbedömning kring barnet innan eventuell kontakt med vårdnadshavare kan tas.
3. Vid misstanke om brott bör även en polisanmälan göras.
4. Vid uppenbar fara för barnet ring 112.

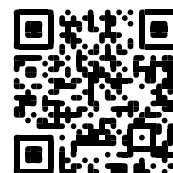
**BRA OCH DÅLIGA HEMLIGHETER**

Ett tips är att lära barn skillnaden mellan bra och dåliga hemligheter. Bra hemligheter är sådant som gör oss glada, pirriga och förväntansfulla. Bra hemligheter brukar vi inte berätta om.

Dåliga hemligheter är sådant som ofta känns ledsamt, oroligt eller som kanske gör ont i magen att tänka på. Dåliga hemligheter får man berätta om för andra – även om någon sagt att du inte ska det.

Att prata om bra och dåliga hemligheter är ett sätt att stärka barn och unga i att våga berätta om våld och utsatthet även om det känns skamfyllt eller om någon har sagt att de inte får berätta.

**Vill du fördjupa dina kunskaper ytterligare om hur våld kan drabba barn och unga? Gå Barnafrids Basprogram om våld mot barn och unga. Den är kostnadsfri.**



SCANNA ELLER KLICKA!

## Kunskapsmaterialet bygger på följande källor

FN:s kommitté för barnets rättigheter (2011). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13. Barnets rätt till frihet från alla former av våld*. Återfinns hos Barnombudsmannen. Länk hämtad 2024-05-22

Jernbro, C, Landberg, Å, Thulin, J (2022). *Våld mot barn 2022 – en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Jernbro, C och Jansson, D (2017). *Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Jones et al, (2012) *Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies – The Lancet*.

Svedin, C-G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2023). *Mer Utsatta än Andra – Om våld och övergrepp mot barn med funktionsnedsättningar*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Svedin, C-G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2016). *Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar*. Barnafrid, nationellt kunskapscentrum, och Stiftelsen Allmänna Barnhuset.